TRIANON ÉS A REVIZIONISTA CIGÁNYZENÉSZEK

HAJNÁCZKY TAMÁS

A Nagy Háború kitörése nemcsak a magyarokat szólította a sorozóbizottságok fürkésző tekintete elé, hanem a magyarországi cigányságot is. Cigány és magyar honvédek rövidesen egyazon rideg lövészárkokon osztozkodtak a kietlen hadszíntereken. A besorozott cigányok[1] nagyrészt mesterségüket kamatoztatták a hadseregben, tábori kovácsként, mészárosként dolgoztak, akik pedig a famegmunkáláshoz vagy a kosárfonáshoz értettek, azokat erődítési munkálatokhoz osztották be. Az sem számított ritkaságnak, hogy a cigányok kémként, felderítőként, huszárként, rohamistaként vagy haditengerészként szolgáltak a világháborúban. A cigányzenészeket pedig a katonazenekarokba osztották be, vagy hangászok lettek. Az állóháborúk kialakulásával pedig úgynevezett hadprímásokká váltak, illetve frontzenész cigánybandák alakultak. A cigány katonák között éppúgy találhattunk hősi halottakat, hadifogságba esetteket, mint nem cigány társaik között. Szintúgy a hőstettükért többen is büszkélkedhettek I. és II. osztályú Ezüst Éremmel vagy Bronz Vitézségi Éremmel. Egyesek a katonai ranglétrán is előbbre jutottak; őrvezetői, tizedesi, szakaszvezetői, őrmesteri vagy éppen törzsőrmesteri rangig vitték.[2] Az I. világháborút lezáró Párizs környéki békeszerződések az új világrend megalapozásának az igényével drasztikus intézkedéseket helyeztek kilátásba a legyőzött országokkal szemben. A Magyarországgal kötött trianoni békeszerződés az ország nagymérvű megcsonkítását jelentette, mely során elvesztette területének és lakosságának közel kétharmadát.[3] A cigányság száma is töredékére csökkent a békediktátum következtében a rendelkezésre álló statisztikai adatok és becslések szerint. 1893-ban az Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal felmérése alapján a cigányság létszámát 274 940 főben határozták meg, akik közül 64 948 fő lakott a mai Magyarország területén.[4] Az 1920-as, '30-as évek cigány népességre adott becslései 80 és 150 ezer főre tették a cigányság létszámát.[5] A cigányzenészek sorsa azonban nemcsak az I. világháborúban forrt össze a magyarságéval, hanem a trianoni békeszerződés eredőjeként megrendült országban is. A cigányzenészek egy része a magyarokhoz

1 Az úgynevezett „kóborcigányok" döntően elkerülték a sorozást, akikkel kapcsolatban a Belügyminisztérium a hátország biztonságára hivatkozva közegészségügyi és rendészeti intézkedéseket hozott. Lásd bővebben: Hajnáczky Tamás: *„…a kóborcigányok a haza védelméből és közérdekű munkákból éppúgy kivegyék részüket…". Országos „cigányrazzia" az első világháború alatt = Történelmi töredékek. Válogatás a Napi Történelmi Forrás szerzőinek írásaiból.* III. szerk. Balogh-Ebner Márton – György Sándor – Hajnáczky Tamás, Gondolat, Bp. 2019. 311–335.

2 Scholtz Róbert Gergely: *„Hegedűvel és puskával". A Nagy Háború elfeledett cigány katonái (1914–1918)* Hangadó Egyesület, Zsáka, 2018. 30–77. A kiadványból egy vándorkiállítás is készült, melynek anyaga elérhető a következő linken: <http://hegeduvelespuskaval.hu/>. Nyerges Erika: *A kávéházi cigányzene kialakulása és hatása a magyar polgári kultúrára.* Magánkiadás, h. n. 2015. 80–88.

3 Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században.* Osiris, Bp. 2005. 145–147.

4 Kocsis Károly – Kovács Zoltán: *A magyarországi cigánynépesség társadalomföldrajza = Cigánylét.* szerk. Utasi Ágnes – Mészáros Ágnes, MTA PTI, Bp. 1991. 80–82.

5 Cserti Csapó Tibor: *A magyarországi cigány közösségek demográfiai megközelítése = Alapirodalmak a hazai cigány/roma népességre vonatkozó társadalomtörténet, társadalomismeret oktatásához.* szerk. Cserti Csapó Tibor, PTE BTK NTI Romológia és Nevelészociológia Tanszék, Pécs. 2015. 461.

Magyar nóta – Cigányzenészek az I. világháborúban *(Fortepan)*

hasonlóan az elcsatolt területekről az anyaországba költözött.[6] Továbbá a cigánymuzsikusok között is találkozhattunk – a rendelkezésre álló szórványos források hagyatkozva – az irredenta ideológia és a revíziós törekvések feltétlen híveivel. Az általuk alapított Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete rendre felemelte hangját a Magyarországot ért csapás ellen a két világháború közötti időszakban.[7]

TALÁLKOZÁS AZ „EGYIPTOMI SÁSKÁKKAL"

Az I. világháború lezárását követő viharos belpolitikai helyzet közepette hozták létre neves cigányprímások a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületét (MCOE). Az egyesület megalapítása mögött nem a magyarországi cigányság nemzetiségi törekvései húzódtak,[8] a cigányzenészek élesen elhatárolódtak a nem muzsikus romungro cigányoktól, valamint a beás és az oláh cigányoktól egyaránt.[9] Összességében nézve a cigánymuzsikusok tömörülése egy etnikai alapon szerveződő foglalkozási csoport által létrehozott szakszervezetnek a jegyeit viselte magán. Az alapszabályban a cigányzenészek szervezetének hivatalos

6 Zipernovszky Kornél: „Ki fog győzni – a jazz vagy a cigány – nehéz megjósolni". A cigányzenészek megvédik a magyar nemzeti kultúrát. *Replika,* 2017/1–2. 75.

7 Hajnáczky Tamás: Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete a sajtóforrások tükrében 1918–1933. *Kisebbségkutatás,* 2018/4. 216–246. *Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete. Cigányzenészek harca a két világháború közötti Magyarországon.* szerk. Hajnáczky Tamás, Gondolat, Bp. 2019.

8 *Magyar Cigányzenészek… I. m.* 17–69. Binder Mátyás: Roma etnikai mobilizációs Kelet-Európában. Történeti vázlat. *Le Monde diplomatique,* 2012. <https://www.magyardiplo.hu/mitiokitthon/643-roma-etnikai-mobilizacio-kelet-europaban>

9 Erdős Kamill: *A magyarországi cigányság = Erdős Kamill cigánytanulmányai.* szerk. Vekerdi József, Békés Megyei Tanács V. B. Koordinációs Bizottság – Gyulai Erkel Ferenc Múzeum, Békés. 1989. 42–56.

nyelveként a magyart határozták meg,[10] elsődleges céljaként pedig azt, hogy „tagjainak anyagi, erkölcsi, szellemi érdekeit előmozdítsa" mindezt „hazafias és keresztény elvi alapon". Továbbá rögzítették azt is, hogy a Belügyminisztériummal együttműködve korlátozzák a külföldi zenészek magyarországi térnyerését, illetve népszerűsítik és fejlesztik a cigányzenét. Az alapszabály a célok között arra is kitért, hogy a jövőben a tagok részére nyugdíjalapot kívánt létrehozni, baleset és betegség esetén anyagi támogatást helyezett kilátásba, valamint a tagok és hozzátartozóik temetkezési költségeit át kívánta vállalni.[11]

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete az 1920-as években folyamatos harcot vívott a külföldről betörő új zenei irányzat, a *jazz* ellen, mindent megtéve a külföldi és a hazai *jazzbandek* ellehetetlenítésének az érdekében. Ennek hátterében egyrészt megélhetési, másrészt ideológiai okok álltak. A cigányzenészek jelentős része mindennapi megélhetési gondokkal küzdött, melyet csak tovább fokoztak a zenei porondon megjelenő új vetélytársak, miáltal még kevesebb fellépéshez jutottak.[12] Másrészt a cigányzene az irredenta ideológia és a revíziós törekvések részévé vált, a „magyar nóta" képviselőivé váltak az idegen, „nemzetellenes" *jazz*-zenével szemben.[13] Az imént említettek miatt a közgyűléseiken és a sajtóban rendre kikeltek a *jazz*-zene térhódítása ellen, sokszor nyomdafestéket alig-alig tűrő megjegyzésekkel illetve a *jazz*-zenészeket és az irányzatot egyaránt. Például Brassói Kozák Gábor az egyesület elnöke a '20-as évek derekán az egyik napilapnak „külföldi lelki kelevénynek" minősítette a *jazzt*, valamint kifejtette, hogy meglátása szerint az csupán „gyatra, silány vásári dolgok, szánandó kompozíciók, összelopkodott holmi".[14] Az MCOE egykori alapítója Radics Béla szintén kendőzetlenül ostorozta a *jazz*-zenét egy újság hasábjain, ami véleménye szerint „alkoholos muzsika, mely tele van fertőző bacilussal", sőt az irányzatot egyenesen „járványnak", „betegségnek" titulálta.[15] Ez idő tájt az egyesület által kiadott *Magyar Cigányzenészek Lapjá*nak vezércikkében pedig a következőket olvashatjuk az új zenei irányzatról: „A tizenhárom vármegyére nyomorított csonka országban elnémult a vígság, a kedv, megszűnt a jólét, a cigányzenész kereset nélkül maradt, és ami a számára még ezen a leégett tarlón megmaradt volna, azt is learatta, felette előle az afrikai újabb sáskajárás, az idegen *jazz*invázió. A *jazz* valóságos egyiptomi csapásként zúdult a magyar cigányzenészre, s tetőzte a veszedelmet, hogy ma már az idegenek nyomában gomba módra elszaporodtak a hazai kontárok is, akik a városok után a községek és falvak lakóira is kivetették hálóikat. A fővárosi *jazz*tanfolyamok máról hónapra »művészt« csinálnak az állástalan iparossegédből, kereskedőtanoncból, s kisebb nagyobb rajokban öntik az ország nyakára a nemzeti ízlést rontó s a magyar zenét veszélyeztető sáskahadat."[16]

> **a cigányzene az irredenta ideológia részévé vált**

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete ebben az időszakban több téren is síkra szállt a *jazz* visszaszorításának érdekében. Az egyesület mindenekelőtt felterjesztést szövegezett a belügyminiszternek, melyben kérte, hogy a hatóság védje meg érdekeiket a külföldi *jazz* zenekarokkal szemben, egyúttal utasítsa ki őket az országból. A Belügyminisztérium rövidesen ki is adta a 137.000/1926. számú körrendeletét[17] a hivatásos zenészek működési engedélyéről, mely lényegében a külföldi zenészek kitiltását jelentette az országból.[18]

10 A magyarországi cigányzenészek szinte kivétel nélkül magyar anyanyelvűek voltak. A szervezet nyelvének meghatározása során nem a hatalom asszimilációs nyomása húzódott. *Uo.*

11 *Magyar Cigányzenészek… I. m.* 167–168. vagy *Források a magyarországi cigányság történetéből (1758–1999).* szerk. Nagy Pál, Emberi Erőforrások Fejlesztése Alapítvány, Gödöllő. 2011. 248.

12 *Magyar Cigányzenészek… I. m.*

13 Zipernovszky: *I. m.* 67–87. Vámos Eszter: Dübörgő húszas évek Trianon után? Jazz és modern táncok az 1920-as évek Magyarországán, *Újkor.hu,* 2018 augusztus 3. <http://ujkor.hu/content/duborgo-huszas-evek-trianon-utan-jazz-es-modern-tancok-az-1920-evek-magyarorszagan>

14 „A magyar nóta a leghatalmasabb irredenta fegyver!" Beszélgetés Brassói Kozák Gáborral, a cigányzenészek elnökével. *Pesti Hírlap,* 1926. július 30. 9.

15 „Olyan a jazzband, mint a járvány – küzdeni kell ellene". *Újság,* 1927. szeptember 22. 8.

16 Teret kérünk a magyar zenének. *Magyar Cigányzenészek Lapja,* 1929. november 16. 1–2.

17 Lásd bővebben: A m. kir. belügyminiszternek 137.000/1926. B. M. számú körrendelete. A hivatásos zenészek működési engedélye. *Belügyi Közlöny,* 1926. június 27. 445–447.

18 *Magyar Cigányzenészek… I. m.* 26–27.

A TURULLAL „SZÁRNYÖLTVE"

A minisztérium rendelete azonban korántsem oldotta meg a cigányzenészek nehézségeit, ugyanis a hazai *jazzbandek* továbbra is jelentős vetélytársnak bizonyultak a közönség kegyeiért vívott harcban. Az imént említettek miatt az MCOE több társadalmi szervezet hivatalos képviselőjével értekezletet tartott, a meghívott szervezetek között volt a Magyar Szövegírók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezete, a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége, a Katolikus Háziasszonyok Országos Szövetsége, az Országos Magyar Dalosszövetség, a Turul Szövetség, a Werbőczy Bajtársi Egyesület, a Csaba Bajtársi Egyesületet és a Bethlen Gábor Kör.

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének ügyvezető elnöke, Rácz Zsiga nyitotta meg az értekezletet, melynek indítékáról az alábbiakat jegyezte meg fennhangon a jegyzőkönyv tanúsága szerint: „Köszönöm, hogy hívó szavunkat meghallgatták, és a nemes, hazafias cél érdekében ily számosan megjelentek. Értekezletünk célja, hogy a magyar zenét, a magyar nótát megvédjük egy mindjobban elhatalmasodó idegen zenei áramlattal szemben. Ezt a mozgalmat úgy szeretnék feltüntetni, mint a cigányság ökonómiai harcát. A valóság pedig az, hogy a cigányság szívéből kitörő érzés megnyilvánulása ez, mellyel a cigányság ismét jelét adja magyarságának, mely mellett minden körülmények között kitart. A magyar cigányság évszázadok óta osztozik a nemzet bújában, bánatában, megtanult vele sírni, nevetni. Most, amikor a veszély fenyegeti a nemzet egyik kincsét, a magyar nótát, kötelességének tartja ennek megóvásáért síkraszállni. Ott tartunk ma már, hogy a családi életet is megmételyezi az erkölcsrontó, minden jobb érzést kiölő dzsesszmuzsika, ma már a gyermekek is *charlestont* táncolnak. Minden magyarnak kötelessége ez ellen küzdeni, kiölni a mételyt, és újra belecsepegtetni a magyar szívekbe a magyar érzést. Ezt várják tőlünk elszakított testvéreink is, akikkel a leghatalmasabban kapcsol bennünket össze a magyar zene, a magyar nóta! Ezt nem engedjük elpusztítani, kivenni a kezünkből."[19]

Az értekezleten az egyesület titkára, Lillin József csak megerősíteni tudta a fentebb elhangzottakat, külön hangsúlyozva, hogy nem késlekedhetnek, mivel a nemzet testét „idegen férgek rágják, ki akarva szívni a magyar vért, elsorvasztani a magyar kultúrát".[20] A felszólásokat követően az MCOE ismertette az ülésen megjelent társadalmi szervezetek képviselőivel azon határozati javaslatukat, melyet a belügyminiszternek, a vallás- és közoktatásügyi miniszternek kívántak felterjeszteni. A bemutatott dokumentum a következő sorokkal vezette be a cigányzenészek három pontban összefoglalt követeléseit: „A szerencsétlen kimenetelű világháború következtében Nagy-Magyarország majdnem minden értékét elvették, vagy legalábbis megcsonkították a győzők és az ellenségeink. Országunk területének egy nagy része, gazdasági, ipari javainknak majdnem teljessége idegen kézre került. Kevés, nagyon kevés értékünk maradt meg. Azt mondhatnók, hogy nyelvünkön és zenénken kívül minden elveszett. Amit a fegyver, az erőszak nem tudott elrabolni, azt fenyegeti most veszély, azt akarja elsikkasztani tőlünk egy alattomos, tetszetős külszínben jelentkező ellenség: a nemzetközi divatzenének nevezett erkölcstelen áramlat. Bevonult hozzánk is, mint igen sok európai államba céltudatos rombolást okozó szárnyakon a dzsesszmuzsika. Céltudatosan terjeszkedik ez a métely arra törekedve, hogy a nemzeti erkölcsöket a nemzetköziség erkölcstelenségébe olvassza össze."[21]

> **„a szomszédos országok hallani sem akartak a magyar cigányzenészekről**

A cigányzenészek a határozati javaslat első pontjaként azt szorgalmazták, hogy a kávéházakban, éttermekben, cukrászdákban és mulatókban, ahol *jazzband* játszik, kötelező legyen egyenlő arányban a cigányzenekaroknak is teret

19 Jegyzőkönyv. *Magyar Cigányzenészek Lapja,* 1927. augusztus–szeptember. Közli Hajnáczky: *Magyar Cigányzenészek… I. m.* 227–236.
20 *Uo.* 3.
21 *Uo.* 3.

Dokumentumok a magyar cigányzenészek revíziós küzdelmeiből

1
A Revíziós Liga tek.[intetes] Elnökségének!

A trianoni gyalázatos békediktátum kilencedik évfordulóján a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete indíttatva érzi magát arra, hogy csatlakozását jelentse be, illetve tisztelettel felvételét kérje a Revíziós Ligába. Őszinte megelégedéssel látjuk azt a hatalmas munkát, amelyet a Revíziós Liga kifejt és érezzük annak fokozott szükségét. Biztosítjuk az Elnökséget arról, hogy a Revíziós Liga mindnyájunkra nézve áldásdús törekvése és nemes munkája egyesületünk minden tagja előtt nagy megértésre talál. Nagyrabecsülésünk ismételt kifejezése mellett újólag tisztelettel kérjük felvételünket és maradtunk hazafias tisztelettel:

Lilin titkár Bura Károly elnök

Beléptünk a Magyar Revíziós Ligába! In: *Magyar Cigányzenészek Lapja*, 1929. július 1. 1. oldal

2
Igen tisztelt Elnökség!

Megkaptuk f.[olyó] évi jún.[isu] hó 7-én kell lelkes hangú levelüket, melyben arról értesítenek, hogy csatlakozásukat jelentik be a Revíziós Ligába. Hazafias állásfoglalásukért hálás elismerésünket és köszönetünket nyilvánítjuk. Örömmel látjuk küzdő sorainkban a magyar cigányzenészeket. Úgy hatott reánk a csatlakozásukat bejelentő levelük, mintha a magyar szívet lelkesítő, mindenkor megkapó Rákóczi-indulót játszották volna el varázslatos hegedűiken.

Hazafias üdvözlettel: Dr. Fall Endre

A Liga levele Egyesületünkhöz. In: *Magyar Cigányzenészek Lapja*, 1929. július 1. 1. oldal

3
Főméltóságú Lord!

Az újonnan alakult Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete és minden magyar cigányzenész nevében mély hódolattal köszöntjük és üdvözöljük Főméltóságodat fáradhatatlan munkássága közben, amellyel a magyar igazságot iparkodik győzelemhez segíteni. Adjon az Isteni Gondviselés Lordságodnak megingathatatlan lelkierőt, hogy küzdelme sikeres legyen és a mi nemzeti reményünk mielőbb valóra válhasson! Kifosztottak, megtépázottak vagyunk! Azóta a mi hegedűnkön is szomorúbban zokog a nóta s a mi vonónkon is ott reszket nemzetünk minden fájdalma. De tudjuk a kötelességünket is. Ott vagyunk az elszakított részeken s a magyar dallal, magyar nótával emlékeztetjük testvéreinket, hogy lesz még egyszer magyar ünnep is a világon! És szétvisszük a világba, amerre magyar cigányzenész jár, hogy a magyar igazságnak győzni kell! Mert velünk az Isteni igazság! Mert a lobogónkat Rotheremere Lord tartja!

A Magyarországi [*sic*] Cigányzenészek Országos Egyesülete nevében:

Bura Károly elnök

Népzenészeink fölirata a Lordhoz… In: *Magyarság*, 1929. április 28. 13. oldal

4
Kedves Uram!

Megkaptam a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete által számomra küldött okmányt, amelyből megéreztem az Önök érzéseinek őszinteségét. Magyarország cigányzenészeiben a propaganda legjobb eszközét bírja. Köszönöm, hogy Önök bíznak a magyar ügy végső győzelmében és biztosítom Önöket nagyrabecsülésemről.

Teljes tisztelettel
Rothermere

Rothermere Lord a magyar cigányzenészekhez. In: *Budapesti Hírlap*, 1929. június 4. 11. oldal

biztosítani. Második pontként azt követelték, hogy a *varietékben*, *orfeumokban* és a kabarékban fele részben magyar számokat kelljen játszani. Harmadik pontként pedig azon kérésüket szögezték le, hogy azon nyilvános helyeken és rendezvényeken, ahol a közönség táncolhat, ötven százalékban magyar táncokat kelljen táncolni. Továbbá, ha ezeken a helyeken *jazzbandet* alkalmaznak, akkor kötelező legyen cigányzenekart is felfogadni. Az értekezleten jelenlévő társadalmi szervezetek a jegyzőkönyv tanúsága szerint maradéktalan egyetértésükről és támogatásukról biztosították a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének a kezdeményezését, valamint a határozati javaslatát. Az értekezlet zárásaképpen az MCOE budapesti helyi csoportjának az elnöke, Füredi Foszák Fábián köszönetét fejezte ki a jelenlévő társadalmi szervezeteknek az egyöntetű támogatásukért. Továbbá újfent a trianoni békediktátum sanyarú következményeire terelte a szót, valamint a cigányzenészek küldetésére a megváltozott viszonyok közepette: „Nekem jutott az a szép feladat, hogy megköszönjem azt a kedves és jóindulatú támogatást, melyben bennünket a magyar dal megvédése terén részesítettek. A magyar cigányság évszázadokon keresztül a magyar nemzethez forrott, együtt volt vele bújában, bánatában. A megszállott területek elszakított magyarsága nem a szaxofont várja, és nem a dob fülhasogató lármáját, hanem a magyar cigányokat, hogy a magyar feltámadás idején velük sírhassák ki szívük bánatát. Budapesten háromezer cigányzenész

van kenyér nélkül, és néz eléje a tél szenvedéseinek, azért mi mégsem fogunk négerül muzsikálni, hanem csak magyar dalt játszunk, mert mi magyarok vagyunk. Magyarországon sohasem volt szaxofon és bendzsó, hanem csak a magyar dal, és amíg magyar cigány lesz, ez nem is fog kipusztulni. Éljen a magyar dal! Éljen a magyar nemzet!"[22]

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének a belügyminiszterhez címzett felirata nem váltotta be a hozzá fűzött reményeiket, ugyanis a hazai *jazz*-zenészek korlátozását a minisztérium már nem támogatta. A cigánymuzsikusok lehetőségei külföldön beszűkültek, ugyanis a szomszédos országok hallani sem akartak a magyar cigányzenészekről. Az imént említettek miatt az MCOE a főváros pártfogását kereste a *jazz* elleni harcában, melyben szövetségesre is lelt benne. Budapesten a cigánymuzsikusok elérték, hogy a városvezetés az általa üzemeltett vendéglátóhelyeken és intézményekben (például Budapest Székesfőváros Állat- és Növénykertje, Gellért-szálló étterme) betiltották a *jazz* zenét, teret biztosítva a cigányzenekaroknak.[23]

BURA KÁROLY: CIGÁNYPRÍMÁS, REVÍZIÓS AKTIVISTA

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének irredenta arculatát tovább erősítette az 1929-ben megválasztott elnöke, Bura Károly, a korszak egyik leghíresebb cigányprímása.

Bura Károly (1881–1934) cigányprímás zenei pályáját 1897-ben Nagyváradon kezdte, ahol rövidesen, 1902-ben aranyérmet kapott a Dankó-szobor felállításának javára meghirdetett versenyen, ahol a katolikus jogakadémia fiatalsága az akadémia címerével ellátott aranykereszttel fejezte kis nagybecsülését a cigányprímásnak. 1912-ben Radics Béla, híres cigányprímás legidősebb lányát vette feleségül. Az I. világháború alatt végig a 37. gyalogezrednél szolgált, amiért a vitézségi érdemszalagra fűzött koronás érdemkereszttel tüntették ki. A hazafias keresztény szervezeteket tömörítő Társadalmi Egyesületek Szövetsége harminc évnyi primási pályafutásáért éremmel tüntette ki. A siófoki közönség két ízben is biztosította elismeréséről, 1929-ben aranylevelű ezüst babérkoszorúval, 1930-ban pedig ezüst pálmaággal díjazta. A rákövetkező évben a Festetich család kezdeményezésére aranyláncot kapott. Nevéhez kötődő fontosabb zeneművek: IV. Károly király koronázási induló, Magyar Hiszekegy cigányzenekari átírása, Horthy induló a kormányzó tízéves jubileumára, olasz– magyar barátság induló.[24]

> **„ határozottan kiállt az elcsatolt területekért**

A cigánymuzsikus botrányoktól sem mentes pályafutása során több szervezetet is alapított a cigányzenészeknek (Budapesti Cigányzenészek Egyesülete, Magyar Cigányzenészek Országos Betegsegélyező és Önsegélyező Egyesülete), tevékenyen közreműködött a cigányzenészeket képző Bihari zeneiskola megalapításában, valamint sztrájkot szervezett a Magyar Rádió ellen a cigánymuzsikusok érdekinek védelmében. Az MCOE nevében határozottan kiállt az elcsatolt területekért, melyben erőteljesen közrejátszott, hogy Nagyváradon kezdte pályafutását. A '20-as években többek között a román hatóságok zaklatása és meghurcoltatása miatt Budapestre kényszerült, bűneként azt rótták fel, hogy magyar dalokat és a Himnuszt merte játszani Erdélyben, azaz Romániában.[25]

Elnökségi beköszöntőjében többek között azt a célt tűzte ki, hogy számba veszi Nagy-Magyarország valamennyi cigányzenészét, hogy együttesen lépjenek fel érdekeik védelmében, illetve a *jazz* visszaszorításában, mivel tarthatatlannak érezte, hogy egy „hazájában is megkülönböztetett néger" több fellépéshez jut, mint a cigányzenekarok Magyarországon. Továbbá kilátásba helyezte, hogy az egyesület lapjában emléket kíván állítani az I. világháborúban elhunyt

22 *Uo.* 5.
23 *Magyar Cigányzenészek… I. m.* 33–34.
24 *A magyar muzsika könyve.* szerk. Molnár Imre, Merkantil Nyomda, Bp. 1936. 356–357. Horák Magda: *„…mint gyémántcsepp a szénben…". Cigány származású magyar zeneszerzők, nótaszerzők, előadóművészek és pedagógusok 1600–2010.* Oriold és Társai, Bp. 2015. 97.
25 *A cigányzenekar múltja az egykorú sajtó tükrében II. 1904–1944.* szerk. Sárosi Bálint, Nap, Bp. 2012. 228–229., 348.

Törzsszövetség – Magyar fiatalok a Turul Szövetségben, 1922 *(Fortepan)*

cigánymuzsikusoknak, névsorukat és albumokat összeállítva.[26] Trianon vonatkozásában Bura Károly legemblematikusabb cselekedeti azok voltak, amikor a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületét beléptette a Revíziós Ligába,[27] valamint Mussolininek[28] és Lord Rothermernek köszönőlevelet címzett a magyarság melletti kiállásuk miatt (a levelezések a sajtóban is nyilvánosságra kerültek).

Szintén Bura Károly nevéhez kötődött a Bihari János nevével fémjelzett zeneiskola megalapításának a gondolata, amit a *jazz* elleni harc nélkülözhetetlen bástyájának szánt. Ugyanis ebben a küzdelemben elengedhetetlennek tartotta az idősebb cigányzenészek és a felnövekvő generációk zenei képzését. „Csak a képzett cigánymuzsikus tudja visszaszerezni mindazt, amit a divatos zeneáramlatok tőlünk elvettek és csak ez a cigánymuzsika tudja visszavarázsolni majd a magyar dal és a magyar nóta új reneszánszát" – vallotta.[29] Ilovszky János, székesfővárosi törvényhatósági bizottsági tag hathatós támogatásával 1929-ben megnyithatta kapuit a nemzetközileg is egyedülálló cigányzenész iskola, ahová már az első évben százhatvanan iratkoztak be.[30] A rákövetkező évben a Bihari-zeneiskola jelentős kiadásainak a biztosítására, illetve Radics Béla síremléke javára a Ferencvárosi Torna Club stadionjában jótékonysági koncertet szerveztek, melyen egyszerre ezer cigányzenész lépett fel a leghíresebb prímások vezényletével. A kezdeményezés rendkívüli sikert könyvelhetett el, közel 22 ezer néző vett részt a hangversenyen, a sajtó rendszeresen cikkezett róla,[31] valamint a rendezvényről egy rövid felvétel bekerült a Magyar Filmhíradóba is.[32]

HÁLA A MAGYAR HAZÁNAK

Bura Károly testvéröccsét, Bura Sándort 1935-ben választották meg az újonnan megalapított Magyar Cigányzenészek Országos Szövetségének az élére.

26 [Bura Károly] Beköszöntő. *Magyar Cigányzenészek Lapja*, 1929/április, 1.
27 Újabb csatlakozások a Revíziós Ligához. *Kis Újság,* 1929. június 13. 5.
28 A magyar cigányok Mussolinihez. *Magyarság,* X1929. május 14. 14.
29 [Bura Károly] Beköszöntő. *Magyar Cigányzenészek Lapja*, 1929/április. 1.
30 Megnyílt a „Bihari" zeneiskola. Magyar a világ első cigányzenész iskolája. A „Bihari" zeneiskola tervének és létesítésének története. *Magyar Cigányzenészek Lapja,* 1929. október 1. 3–4.
31 *Magyar Cigányzenészek… I. m.* 39.
32 A magyar nóta ünnepe. Ezer cigány húrján csendült fel egyszerre a magyar nóta – Radics Béla síremléke javára. *Magyar Híradó 328. szám.* 1930. június. <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=9400>

Az elnök szintén Nagyváradon kezdte zenei pályafutását, majd 1928-ban testvérével ő is Budapestre költözött.[33]

Bura Sándor nevéhez kötődött a cigányok magyarországi letelepedésének ötszáz éves[34] jubileumi ünnepségének a megszervezése 1937-ben. Az MCOSZ nevében felhívást intézett a cigányzenészekhez és a szervezet helyi csoportjaihoz, hogy május 6-án, áldozócsütörtökön egyszerre adjanak térzenét a város vagy a község főterén. Azt is leszögezte, hogy az eseményen kizárólag magyar nótákat játsszanak, valamint a Himnuszt, a Magyar Hiszekegyet és a Rákóczi-indulót.[35] A jubileumi ünnepség legkiemelkedőbb programját a szövetség Budapesten, a Városi Színházba szervezte, ahová többek között meghívták a kormányzót, a minisztereket, a kormány tagjait és a diplomatákat is. Továbbá a városok polgármestereit is a következőkre hivatkozva: „Úgy érezzük, hogy a velünk ünneplő díszes előkelőségek soraiból nem hiányozhatnak a városok illusztris vezetői sem […] akiknek elődeik, de most élő reprezentánsai is mindenkor szeretettel és megértéssel karolták fel a cigányzenészség sorsát és a magyar nóta ügyét."[36]

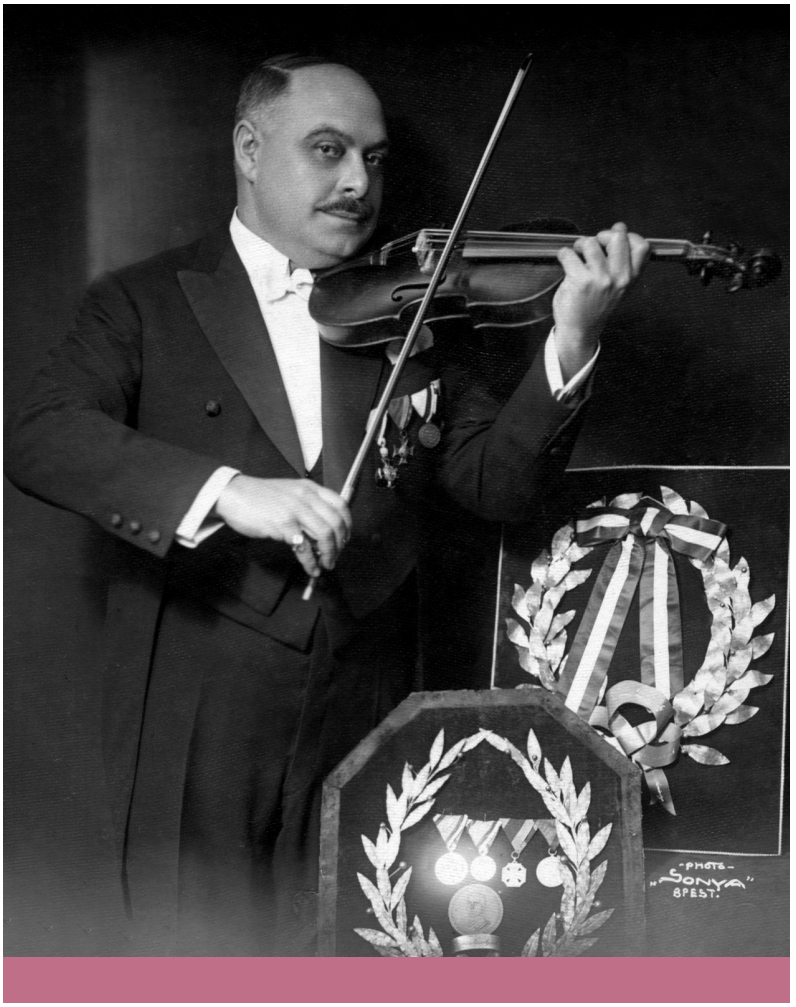

Magyar kultúra – Bura Károly cigányprímás portréja, 1929 *(Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum/ MaNDA)*

A hangversenyen túl a fővárosban egy hagyományos cigány keresztelőt és lakodalmat is be kívántak mutatni, illetve elhatározták, hogy szerveznek egy „cigányzenész-olimpiászt" és egy „gypsiológiai világkongresszust". Az utóbbi esemény végül elmaradt, de a tervek szerint a világkonferenciára ötven országból hívtak volna meg előadókat, indítékáról pedig az alábbiakat jegyezte meg Bura Sándor a Magyar Cigányzenészek Országos Szövetségének a vezetője, egyben a kongresszus cigány elnöke: „Nemzeti szempontból is örvendetes és nagy jelentőségű a budapesti kongresszus, mert itt beigazolást fog nyerni, hogy a cigányok, akik ötszáz éve élnek a magyarság között, nem elnyomott kisebbségként éltek itt. Ötszáz évvel ezelőtt egyes országokban a cigányon bárki népítéletet hajthatott végre, cigányt megölhettek, megcsonkíthattak, mert ezért büntetés nem járt. Ugyanakkor Magyarországon a magyar a cigányt nem csak megtűrte, de megbecsülte és szerette is. A magyarság türelmének és kisebbségek iránt való megértésének is ünnepe lesz a cigányok világkongresszusa."[37] ■

33 Horák: *I. m.* 97.

34 A korabeli köztudat a cigányok magyarországi megjelenését Luxemburgi Zsigmond 1417-től kiadott menleveleihez kötötte. A későbbiekben kiderült, hogy a menlevelek hamisítványok voltak, azonban más hiteles források rendelkezésre állnak ebből az időszakból. Nagy Pál: *„Fáraó népe". A magyarországi cigányok korai története (14-17. század).* PTE BTK NTI Romológia és Nevelészociológia Tanszék, Pécs, 2004. 7–29. Tóth Péter: *A magyarországi cigányság története a feudalizmus korában = Alapirodalmak…, I.m.* 153–156.

35 A cigányzenészek térzenékkel ünneplik meg a magyar cigánymuzsika 500 éves jubileumát. *Nyírvidék,* 1937. április 15. 2.

36 Ötszáz éves jubileumokat ünneplik a magyar cigányzenészek. Meghívás a Magyar Városok Szövetségéhez. *Városok Lapja,* 1937. április 15. 244.

37 Gipsyológiai világkongresszus lesz Budapesten. *Budapesti Hírlap*, 1937. július 7. 2.